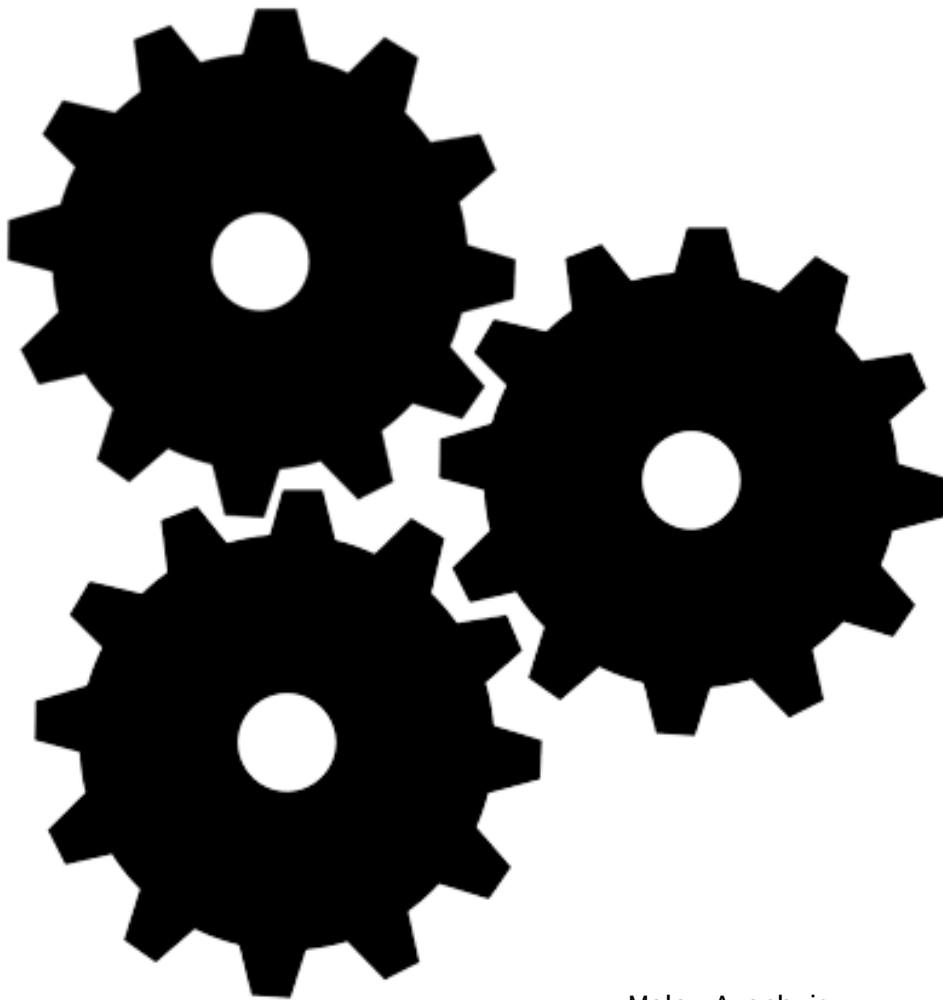

STERK IN SAMENWERKING

ONDERZOEK NAAR SAMENWERKING TUSSEN
EXTERNE PROFESSIONAL EN SCHOLEN

Malou Avenhuis
2059155
Master Special Educational Needs
juli 2013

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.....	4
1. Aanleiding en probleemstelling	5
1.1 Aanleiding en probleemstelling	5
1.2 Onderzoeksvraag	6
2. Theoretisch kader.....	7
2.1 Effectieve samenwerking	7
2.2 Interdisciplinaire samenwerking	7
2.3 Protocollen.....	8
2.4 Externe hulp	8
2.5 Ouders	9
3. Onderzoeksmethodologie	11
3.1 Doel van het onderzoek	11
3.2 Onderzoeksparadigma	11
3.3 Onderzoeksstrategie	11
3.4 Respondenten.....	11
3.5 Ethiek	12
3.6 Onderzoeksmethodes	12
3.6.1 Literatuuronderzoek.....	12
3.6.2 Interviews	12
3.6.3 Vragenlijsten	12
3.7 Kwaliteit.....	13
3.7.1 Triangulatie	13
3.7.2 Validiteit	13
3.7.3 Betrouwbaarheid	13
3.8 Data-analyse	14
3.8.1 Literatuur	14
3.8.2 Interview	14
3.8.3 Vragenlijst	14
4. Data-analyse en resultaten	15
4.1 Literatuuronderzoek.....	15
4.2 Interviews	16
4.3 Vragenlijsten.....	17

---

5. Conclusies en discussie	21
5.1 Onderzoeksvraag en deelvragen	21
5.2 Deelvraag 1	21
5.3 Deelvraag 2	21
5.4 Deelvraag 3	22
5.4.1 Korte termijn	22
5.4.2 Lange termijn	22
5.5 Onderzoeksvraag	23
5.6 Methodologie	23
5.7 Aanbevelingen	23
5.8 Discussie	24
Nawoord	25
Literatuurlijst	26
Bijlage 1: Interview	27
Bijlage 2: Vragenlijst	28

SAMENVATTING

Dit onderzoek heeft betrekking op de samenwerking tussen een externe professional en leerkrachten en intern begeleiders. De onderzoeksvraag, *Op welke manier kan ik als externe professional het beste samenwerken met scholen, leerkrachten en intern begeleiders?*, is beantwoord door het uitvoeren van een actieonderzoek. Voor dit onderzoek is literatuuronderzoek gedaan, zijn drie leerkrachten en één intern begeleider op twee scholen voor regulier basisonderwijs geïnterviewd en is door elf leerkrachten een digitale vragenlijst ingevuld.

Het onderzoek heeft het belang van persoonlijk contact tussen een externe professional en de leerkracht of intern begeleider onderstreept. Hierbij is het van belang dat de externe professional en de leerkracht of intern begeleider goed met elkaar communiceren, zodat er duidelijkheid is over de wederzijdse verwachtingen. Het persoonlijke contact is van belang om afspraken te kunnen maken en afstemming te bewerkstelligen. Daarnaast zorgt persoonlijk contact voor de opbouw van wederzijds vertrouwen en respect. Ook zijn de betrokkenen op de hoogte van elkaars kennis, competentie en vaardigheden. Eveneens is het belangrijk dat de betrokkenen onderling informatie uitwisselen. Bij de samenwerking tussen een externe professional en een leerkracht of intern begeleider dienen de ouders/verzorgers altijd betrokken te worden.

1. AANLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

1.1 AANLEIDING EN PROBLEEMSTELLING

In mijn dagelijkse beroepspraktijk als logopedist, dyslexiebehandelaar en remedial teacher bij een vrijevestigde praktijk, merk ik dat de samenwerking met scholen, intern begeleiders en leerkrachten niet altijd goed verloopt. Jeninga & Van Meersbergen (2010) spreken ook van vele ervaringen waarbij de ketenzorg rondom een leerling niet goed werkt, wat als effect heeft dat de vele mensen uit de zorg als losse schakels van een bedoelde ketting uiteenvallen. Ik voel me vaak een dergelijke losse schakel. Ik ben van mening dat ik hierdoor leerlingen niet zo goed kan helpen als ik graag zou willen. De mate van samenwerking is vaak afhankelijk van de welwillendheid van degene waarmee ik contact zoek. Er wordt op veel verschillende manieren gecommuniceerd en de frequentie van de communicatie is zeer wisselend.

Om een leerling zo goed mogelijk te kunnen helpen is voor mij informatie over het huidige lesaanbod op school en problemen waar de leerling op school tegenaan loopt essentieel. Wanneer je uitgaat van het adaptief onderwijs (Stevens, 1997) dan dient er aandacht te zijn voor de basisbehoeften van de leerling: relatie, competentie en autonomie. Voor mij is het belangrijk om samen met de school te proberen bij elke leerling in deze basisbehoeften te voorzien. De interventies die ik uitvoer zijn vaak gericht op de basisbehoefte competentie: de leerling wil zich competent voelen in wat hij of zij doet. Wanneer een leerling zich bij mij competent voelt, betekent dit niet automatisch dat hij of zij dit gevoel op school ook heeft. Dit vraagt afstemming tussen mijzelf en de school. Daarom is samenwerking zo belangrijk.

Ik ben begonnen met de Master SEN om meer kennis te vergaren om zo leerlingen beter te kunnen begeleiden. Door het volgen van de Master SEN is voor mij duidelijk geworden hoe belangrijk samenwerking is bij het ondersteunen van individuele leerlingen. De ecologie van de leerling laat zien dat er vanuit verschillende milieus invloed wordt uitgeoefend op een leerling (Jeninga & Van Meersbergen, 2010). Elk van deze milieus beïnvloedt de andere milieus. Het is daarom van belang om rekening te houden met al deze milieus. Alle partners uit de keten van zorg moeten volgens Jeninga & Van Meersbergen betrokken worden bij zowel de alledaagse als de bijzondere aanpak van (zorg)leerlingen. Zij spreken van een noodzaak tot samenwerking. Ik ben er door het volgen van de Master SEN achter gekomen dat alleen het vergroten van mijn kennis er niet voor zorgt dat ik leerlingen beter kan begeleiden, maar dat samenwerking hiervoor ook essentieel is. Daarom heb ik ervoor gekozen om mijn onderzoek op het verbeteren van de samenwerking te richten.

In de praktijk waar ik werkzaam ben is er de laatste twee jaar een grote toename in het aantal cliënten met dyslexie. Binnen het Protocol Leesproblemen en Dyslexie (Gijssel, Scheltinga, van Druenen & Verhoeven, 2011) is de samenwerking tussen scholen en externe professionals vastgelegd. De samenwerking is echter alleen beschreven in het geval van ernstig enkelvoudige dyslexie. Voor deze kinderen wordt behandeling vanuit de zorgverzekeraar vergoed. In de praktijk waar ik werkzaam ben zien we echter steeds meer cliënten bij wie er naast dyslexie ook A.D.H.D. of PDD-NOS is gediagnosticeerd. Bij deze

cliënten is daardoor geen sprake van ernstig enkelvoudige dyslexie. Zij ondervinden vaak wel veel problemen van hun dyslexie. De behandeling voor deze kinderen wordt niet vergoed door de zorgverzekeraar en valt niet onder het Protocol Leesproblemen en Dyslexie. Ik zie dat er bij de ouders van deze kinderen veel behoefte is aan individuele begeleiding voor hun kind. Gezien de bezuinigingen in het onderwijs zijn ouders hiervoor steeds meer aangewezen op vrijgevestigde professionals. Er worden steeds meer leerlingen buiten de school begeleid bij dyslexie. Dit vraagt om een betere samenwerking tussen de school en externe professionals. Een onderzoek naar de manier van samenwerken kan beide partijen hierbij helpen en zo kostbare tijd en geld besparen.

Binnen de Master Special Educational Needs is er al eerder onderzoek gedaan naar samenwerking. Het ging toen om samenwerking tussen de logopedist/dyslexiespecialist en scholen in het kader van behandeling van leerlingen met ernstig enkelvoudige dyslexie. Hierbij was het doel een protocol voor samenwerking ontwikkelen. Dit protocol gaat vooral in op de inhoud van de samenwerking, op welke gebieden moet er samengewerkt worden. Ik wil gaan onderzoeken hoe de samenwerking vormgegeven dient te worden.

Het belangrijkste begrip binnen dit onderzoek is samenwerking. Wat is samenwerking en wat verstaan de betrokken partijen onder samenwerking. Hoe dient deze samenwerking te worden vormgegeven. En wat is er voor nodig om tot goede samenwerking te komen.

1.2 ONDERZOEKSVRAAG

Op basis van de hierboven beschreven aanleiding en probleemstelling, kom ik tot de onderstaande onderzoeksvraag en deelvragen.

Mijn onderzoeksvraag is:

Op welke manier kan ik, als externe professional, het beste samenwerken met scholen, leerkrachten en intern begeleiders bij het begeleiden van leerlingen met leerproblemen?

Ik heb hierbij de volgende deelvragen geformuleerd:

1. *Wat wordt verstaan onder effectieve samenwerking?*
2. *Wat is de voorkeur van de school, leerkrachten en intern begeleiders ten aanzien van samenwerking?*
3. *Welke mogelijkheden tot betere afstemming zijn er op de korte en langere termijn?*

2. THEORETISCH KADER

In het online Van Dale woordenboek (Van Dale, 2013) staat samenwerken omschreven als: 'in overleg werken'. In het Merriam-Webster Dictionary (Merriam-Webster, 2013) staat collaboration omschreven als: 'to work jointly with others or together especially in an intellectual endeavor'. In dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op het begrip samenwerking.

In de literatuur wordt regelmatig melding gemaakt van samenwerking in verschillende contexten. Barbara Ludlow (2011) noemt samenwerking een kenmerk van effectief onderwijs. In hedendaagse inclusieve scholen wordt van leerkrachten verwacht dat zij hun werk coördineren met het werk van andere professionals, zowel binnen als buiten de school.

2.1 EFFECTIEVE SAMENWERKING

Bij effectieve samenwerking is het van belang om een gezamenlijk doel te hebben (Coppoolse, 1997; Johnson, 2010; Devecchi & Rouse, 2010). Alle partijen dienen zich betrokken te voelen bij het gestelde doel. Zij krijgen zo een gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid. Het moet duidelijk zijn dat zij elkaar nodig hebben om dit doel te bereiken en dat zij ieder voor zich dit doel niet kunnen bereiken. Er is dus sprake van een wederzijdse afhankelijkheid.

Om effectief te kunnen samenwerken is communicatie essentieel (Suter, Arndt, Arthur, Parboosingh, Taylor & Deutschlander, 2009; Heyman, 2011). Er dient sprake te zijn van goede formele en informele communicatie. Communicatie zorgt voor duidelijkheid over de verwachtingen van de betrokken professionals. Het is hierbij belangrijk om helder te hebben wat elke professional bijdraagt.

Het is binnen de effectieve samenwerking van belang dat de betrokkenen elkaar vertrouwen en respecteren. (Suter et al., 2011; Johnson, 2010; Devecchi & Rouse, 2010; Coppoolse, 1997) Ook moeten de betrokkenen kennis hebben van elkaars kennis, competentie en vaardigheden en hiervoor respect hebben (Suter et al., 2011; Devecchi & Rouse, 2010; Coppoolse, 1997). Samenwerken is volgens Coppoolse (1997) niet alleen het samenvoegen van diverse deskundigen, maar vooral het organiseren, sturen en in stand houden van doelrealisatie.

Bovengenoemde kenmerken dragen bij aan het beantwoorden van deelvraag 1: *Wat wordt verstaan onder effectieve samenwerking?* De kenmerken dienen ook als basis voor de interviews en vragenlijsten.

2.2 INTERDISCIPLINAIRE SAMENWERKING

Swart (2009) wijst erop dat er bij een interdisciplinair samenwerkingsverband sprake is van professionals van verschillende disciplines, met een verschillende deskundigheid. Alle professionals vertegenwoordigen een eigen organisatie, met eigen doelen en belangen. Door samen te werken kunnen de betrokken professionals in het belang van de cliënt een gezamenlijke verantwoordelijkheid ontwikkelen. Ook Gable, Mostert en Tonelson (2004) geven aan dat samenwerking het gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid bevordert.

Swart (2009) noemt doel- en taakgerichtheid als belangrijke factoren wanneer professionals effectief met elkaar willen samenwerken. Het beoogde resultaat moet hierbij steeds in het oog gehouden worden. Door het uitwisselen van informatie en het verantwoorden van het

eigen handelen, kan samenwerking doelgericht zijn. Ook benoemt Swart de interactie tussen de deelnemers aan een samenwerkingsverband als een factor.

Swart is van mening dat de toenemende complexiteit in het hanteren van situaties rondom zorgleerlingen vraagt om ketensamenwerking. De keten bestaat hierbij uit partners die voor de doelgroep een toegevoegde waarde leveren. Ketensamenwerking vraagt volgens Swart om beroepskrachten die met het oog op resultaat afspraken maken en informatie uitwisselen. Daarbij moeten zij hun handelen naar elkaar toe kunnen verantwoorden. Hiervoor zijn reflectieve professionals nodig.

Door Swart wordt onderscheid gemaakt tussen formeel en informeel overleg. Hierbij is formeel overleg vaak vastgelegd in procedures en protocollen. Het informeel overleg vindt plaats op initiatief van de deelnemers, wanneer zij een zorgleerling willen bespreken. Informeel overleg leidt tot korte lijnen en snellere afhandeling van zaken. Voor informeel overleg dient er sprake te zijn van wederzijds vertrouwen en openheid.

De kenmerken van interdisciplinaire samenwerking volgens Swart (2009) dragen bij aan het beantwoorden van deelvraag 1: *Wat wordt verstaan onder effectieve samenwerking?*. De kenmerken dienen ook als basis voor de interviews en vragenlijsten.

2.3 PROTOCOLLEN

Bongaards & Sas (2003) merken op dat in het onderwijs steeds meer met protocollen gewerkt wordt. Protocollen worden hierbij omschreven als een stappenplan, volgens welke je bepaalde werkzaamheden of handelingen uitvoert. In een protocol staan de afzonderlijke stappen concreet omschreven en het bevat richtlijnen over de volgorde waarin je ze moet afwerken. Voor het onderwijs bestaat onder andere het protocol leesproblemen en dyslexie. Een protocol is het gemakkelijkst te accepteren als daarin bestaande en vertrouwde werkwijzen, die hun waarde hebben bewezen, zijn opgenomen.

Een protocol kan helpen bij het nemen van beslissingen en het vormen van een oordeel. Het gebruik van een protocol kan zorgen voor duidelijkheid bij de betrokken partijen. Er ligt reeds vast wat de bijdrage van iedere professional is, zodat iedereen weet wat er van hem of haar verwacht wordt. Een nadeel van een protocol is dat het werken met een protocol als keurslijf kan worden ervaren. Liever worden er uit een protocol nuttige gedeeltes gehaald, die naar eigen inzicht worden ingezet. Het is belangrijk dat iedereen het nut van het protocol inziet en ook daadwerkelijk het protocol volgt. Wanneer iedereen alleen de voor hem of haar nuttige delen uit een protocol inzet, zullen er verwachtingen niet waar worden gemaakt.

Ook bij het inzetten van een protocol blijft het belangrijk dat er doelgericht wordt gewerkt, dat er samen wordt afgesproken hoe dit doel bereikt gaat worden, en wat ieders aandeel hierin zal zijn. Er is in dit onderzoek voor gekozen om geen protocol op te stellen, omdat een protocol weerstand kan oproepen. De verwachting is dat ook zonder een protocol de samenwerking positief veranderd kan worden.

2.4 EXTERNE HULP

In de literatuur (Clijsen, de Lange, Gijzen & Spaans, 2007; Bongaards & Sas, 2003) is het inschakelen van externe hulp een laatste stap in de begeleiding van zorgleerlingen. Er gaat een heel traject van extra hulp in de klas en school aan vooraf.

In de praktijk gaan ouders vaak al eerder op zoek naar extra ondersteuning voor hun kind. In deze gevallen is er sprake van een andere start van de samenwerking dan wanneer de school zelf externe hulp inroept. Wanneer ouders hun kind op eigen initiatief aanmelden voor externe hulp, wordt deze 'hulp' de leerkracht als het ware opgedrongen. Bolks (2011) benadrukt dat school en ouders onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Beiden hebben het

beste met kinderen voor. Maar de betrokkenheid bij de kinderen verschilt omdat ouders en school hun eigen verantwoordelijkheden hebben. Leerkrachten en ouders zijn volgens Bolks (2011) samen verantwoordelijk voor de opvoeding en het goede verloop van de onderwijsloopbaan van elk kind.

Bongaards & Sas (2003) geven aan dat er tussen de hulpbehoefte van de probleemleerlingen en de door de school te leveren tijd en mogelijkheden vaak een groot verschil bestaat. Zij stellen dat het inschakelen van externe hulp in die gevallen nodig zal zijn, waar de school niet kan voorzien in de benodigde aanpak voor de betreffende leerling. Voor sommige problemen kan nader specialistisch onderzoek gewenst zijn of is een soort behandeling nodig die binnen de school niet te realiseren is. De school is in de meeste gevallen, in samenwerking met de ouders en in tweede instantie de schoolarts of huisarts, de initiator en de hulp komt direct aan het kind op school ten goede. Er wordt gesproken over bijvoorbeeld logopedische hulp, waarbij de logopedist degene is die contact opneemt met de leerkracht om problemen door te spreken en eventuele afspraken te maken.

Voor de leerkracht betekent dit inschakelen van externe hulp dat er tijd gaat zitten in informatieverzameling, het leggen van contacten, het maken van afspraken, overleg met de ouders en met de externe hulpverleners, het opstellen van rapporten, enzovoort. Bongaards & Sas geven ook aan dat een externe deskundige al kan worden ingeschakeld bij advisering van de leerkracht op grond van de voor handen zijnde gegevens.

Dit onderzoek beoogt in kaart te brengen op welke manier een leerkracht het liefst communiceert met een externe professional. De frequentie van het contact, de tijdsinvestering en het medium zijn hierbij belangrijke factoren. Deze factoren zijn ook opgenomen in het onderzoek.

Binnen de 1-zorgroute (Clijsen et al., 2007) wordt een goede aansluiting tussen de schoolinterne zorg en de schoolexterne zorg bewerkstelligd. En daarbij wordt de samenwerking tussen onderwijs en zorg in de regio gestimuleerd. De 1-zorgroute beoogt eraan bij te dragen dat stappen, beslismomenten en verantwoordelijkheden duidelijk zijn voor allen die schoolintern en schoolextern betrokken zijn bij de zorg aan leerlingen. Ook worden korte, efficiënte en schoolnabije lijnen ontworpen voor het inroepen van schoolexterne zorg en begeleiding voor de leerling. Er wordt hierbij opgemerkt dat de 1-zorgroute een goede afstemming vraagt tussen de schoolinterne en schoolexterne zorg.

Dit onderzoek is erop gericht de afstemming tussen de schoolinterne en schoolexterne zorg vorm te geven. Hierbij wordt in kaart gebracht hoe leerkrachten deze afstemming graag vorm zouden geven.

2.5 OUDERS

Clijsen et al. (2007) benadrukken dat, nadat besloten is tot het verlenen van externe zorg aan een leerling, een goede informatie-uitwisseling over de ontwikkeling van de leerling en de resultaten van de zorg tussen school, ouders en betrokken hulpverleners belangrijk is. Evenals een nauwe samenwerking bij de aanpak van de leerling.

Jeninga & Van Meersbergen (2012) spreken van een keten van zorg. Alle partners binnen de keten van zorg moeten bij de alledaagse en bijzondere aanpak van een (zorg-)leerling betrokken worden. Leerlingen kunnen eventuele 'ruis' in de communicatie tussen de leraar/andere professionals en de ouder(s)/verzorgers feilloos oppikken. Een fijne samenwerking tussen ouders en eventuele professionals is volgens Jeninga & Van Meersbergen een beschermende factor. Zij stellen dat altijd intensief contact en overleg gezocht dient te worden met ouders/verzorgers om effect te verkrijgen van een aanpak of een handelingsplan.

Naast de ouders moeten ook alle andere partners uit de keten van zorg bij de alledaagse en bijzondere aanpak van een (zorg)leerling betrokken worden. Als de ketenzorg niet werkt, vallen de interventies van professionals uit de zorg als losse schakels van de bedoelde keten uiteen.

Bij de samenwerking tussen de externe professional en de scholen zijn ook ouders betrokken. Om deelvraag 2: *Wat is de voorkeur van de school, leerkrachten en intern begeleiders ten aanzien van samenwerking?* te kunnen beantwoorden, moet ook duidelijk zijn welke rol ouders volgens de school, leerkrachten en intern begeleiders in deze samenwerking spelen. In de interviews en vragenlijsten zijn daarom ook vragen met betrekking tot de rol van ouders opgenomen.

3. ONDERZOEKSMETHODOLOGIE

3.1 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Het doel van het onderzoek is inzicht krijgen in hoe de samenwerking tussen de externe professional en leerkrachten het best kan verlopen. Vervolgens kunnen deze inzichten worden toegepast in de praktijk.

3.2 ONDERZOEKSPARADIGMA

Als onderzoeksparadigma is gekozen voor het interpretatieve onderzoeksparadigma (De Lange, Schuman & Montesano Montessori, 2011). Het doel van het interpretativisme is om de subjectieve, menselijke ervaring van een bepaalde situatie te verhelderen en begrijpen. De focus ligt op het menselijk handelen. Beter begrijpen van een bepaalde context leidt als vanzelf tot verbetering of vernieuwing.

Interpretatief onderzoek begint bij de ervaringen van de deelnemers. De complexiteit en de veelzijdigheid van het menselijk handelen wordt in kaart gebracht. Dit onderzoek begint bij de leerkrachten. Het belangrijkste doel van dit onderzoek is inzicht krijgen in hoe de samenwerking tussen de externe professional en leerkrachten het best vorm gegeven kan worden. Het uitgangspunt is hierbij de leerkracht. Hoe zou de leerkracht deze samenwerking het liefst vormgeven. Vervolgens zal de werkwijze aangepast worden naar aanleiding van de uitkomsten van het onderzoek.

3.3 ONDERZOEKSSTRATEGIE

Er is gekozen voor actieonderzoek, omdat actieonderzoek zich expliciet richt op het handelen van professionals in problematische praktijksituaties. Het wordt vaak ingezet om een problematisch aspect van het werk te verbeteren of vernieuwen. De aanleiding voor dit onderzoek is een problematisch aspect uit de praktijk dat verbeterd kan worden. De samenwerking tussen scholen en de externe professional is niet altijd effectief. Om cliënten de best mogelijke zorg te kunnen bieden, wordt onderzocht hoe deze samenwerking effectiever kan verlopen. Binnen het onderzoek gaat het om het aanpassen van het eigen handelen. Eerst wordt in kaart gebracht hoe leerkrachten de samenwerking het liefst vorm zouden geven, vervolgens zal op basis hiervan het eigen handelen aangepast worden.

3.4 RESPONDENTEN

Voor het onderzoek zijn twee scholen op directieniveau telefonisch benaderd. Het contact met de scholen is verder verlopen via de Intern Begeleiders. Vervolgens zijn er enkele leerkrachten in groep vier, vijf en zes benaderd om mee te werken aan een interview. Hiervoor is gekozen, omdat, in de praktijk van de onderzoeker, een groot aantal van de cliënten afkomstig is uit deze groepen. Uiteindelijk is er één groepsinterview afgenomen met één leerkracht van groep vier en één leerkracht van groep vijf. Daarnaast zijn één leerkracht van groep zes en een intern begeleider geïnterviewd. Aan de hand van de interviews is er een vragenlijst opgesteld voor beide scholen. Deze vragenlijst is verspreid onder enkele leerkrachten van beide scholen. Op één school zijn de vragenlijsten verspreid door de interne begeleider. Op de andere school is er tijdens de bouwvergaderingen van groep drie en vier en

groep vijf en zes door de onderzoeker gevraagd of men de vragenlijst wilde invullen. De leerkrachten van groep drie waren ook bereid om mee te werken en zijn daarom ook respondenten van de vragenlijsten.

3.5 ETHIEK

De deelnemers aan het onderzoek waren vrij in hun deelname. Zij konden te allen tijde hun deelname aan het onderzoek beëindigen. De deelnemers zijn geïnformeerd over het doel van het onderzoek. De verkregen gegevens zijn anoniem verwerkt, met respect voor de privacy van de deelnemers. Bij het afnemen van de interviews is getracht een klimaat van veiligheid te creëren, waarin de geïnterviewde leerkrachten vrij konden spreken. De onderzoeker heeft de respondenten met respect behandeld en is hierbij vriendelijk en geduldig geweest. De interviews zijn gepland op tijden die voor de respondenten goed schikten. De vragenlijsten zijn digitaal afgenomen om de respondenten in de gelegenheid te stellen om de vragenlijst op elk gewenst moment te kunnen invullen en de anonimiteit te kunnen garanderen.

3.6 ONDERZOEKSMETHODES

Als onderzoeksmethode is er gekozen voor literatuuronderzoek, groepsinterviews en vragenlijsten.

3.6.1 LITERATUURONDERZOEK

Het literatuuronderzoek wordt gebruikt om de belangrijke begrippen binnen dit onderzoek te verduidelijken. Om de samenwerking te kunnen verbeteren, is het van belang om te weten wat is de literatuur wordt verstaan onder effectieve samenwerking. Hierbij is het ook van belang om te weten wat er al bekend is over samenwerking rondom zorgleerlingen. Het literatuuronderzoek heeft gediend als basis voor de vragen van de interviews en vragenlijsten.

3.6.2 INTERVIEWS

Er is gekozen voor interviews om de mening van de leerkrachten van de verschillende scholen met betrekking tot samenwerking in kaart te kunnen brengen. In een interview is er de mogelijkheid om leerkrachten de ideale situatie te laten beschrijven en om waar nodig door te vragen.

Voor het groepsinterview was het uitgangspunt om per deelnemende school een groep met drie leerkrachten, uit de groepen vier, vijf en zes te vormen. Uiteindelijk zijn er twee individuele interviews en één groepsinterview met twee leerkrachten afgenomen. In de interviews zijn de ervaringen en opvattingen van de leerkrachten ten aanzien van samenwerking met externe professionals onderzocht. Daarnaast is onderzocht hoe de leerkrachten de samenwerking bij voorkeur vorm zouden geven. Zie voor het interview bijlage 1.

3.6.3 VRAGENLIJSTEN

Als aanvulling op de interviews zijn vragenlijsten gebruikt. Dit om een grotere groep leerkrachten te kunnen bereiken. De vragenlijst is opgesteld aan de hand van eigen ervaringen. Ook een gesprek met de Intern Begeleider van een van de deelnemende scholen

heeft invloed gehad op de vragenlijst. Vervolgens is aan de hand van de uitkomsten van de groepsinterviews de vragenlijst aangepast. Hier is voor gekozen om de uitkomsten van de groepsinterviews te kunnen vergelijken met de mening van de leerkrachten op de deelnemende scholen.

Door middel van de vragenlijsten zijn de ervaringen en opvattingen van een grotere groep leerkrachten ten aanzien van samenwerking met een externe professional in kaart gebracht. Ook is onderzocht hoe de leerkrachten de samenwerking bij voorkeur vorm zouden geven.

Er is gekozen voor een vragenlijst met vragen volgens de Likertschaal met vijf alternatieven. Ook zijn er twee meerkeuzevragen opgenomen in de vragenlijst. Er is gekozen voor dit soort vragen, omdat hierbij de antwoorden eenvoudig met elkaar vergeleken kunnen worden.

De vragenlijst wordt in digitale vorm afgenomen. Op deze manier kan de vragenlijst op elk gewenst moment door de respondenten worden ingevuld en zijn de resultaten eenvoudig en anoniem te analyseren. Zie voor de vragenlijst bijlage 2.

3.7 KWALITEIT

3.7.1 TRIANGULATIE

Tijdens dit onderzoek is er gebruik gemaakt van drie onderzoeksmethoden. De onderzoeksmethoden zijn afhankelijk van de deelvragen van het onderzoek. De gegevens verkregen door middel van de drie onderzoeksmethoden zijn met elkaar vergeleken om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

Om deelvraag 1: *wat wordt verstaan onder effectieve samenwerking?*, te kunnen beantwoorden was literatuuronderzoek noodzakelijk. Dit literatuuronderzoek heeft gediend als basis voor de interviews en de vragenlijsten.

De interviews en vragenlijsten waren nodig om deelvraag 2: *wat is de voorkeur van de school, leerkrachten en intern begeleiders ten aanzien van samenwerking?*, te kunnen beantwoorden. Hierbij heeft de uitkomst van de interviews invloed gehad op de inhoud van de vragenlijsten.

Voor het beantwoorden van deelvraag 3: *welke mogelijkheden tot betere afstemming zijn er op de korte en langere termijn?*, waren zowel het literatuuronderzoek als de interviews en de vragenlijsten nodig.

3.7.2 VALIDITEIT

Samenwerking is het belangrijkste begrip in dit onderzoek. Alle onderzoeksmethoden zijn erop gericht zoveel mogelijk kenmerken van een effectieve samenwerking te achterhalen. De vragen in zowel het groepsinterview als de vragenlijst zijn gericht op de samenwerking in de praktijk.

3.7.3 BETROUWBAARHEID

Het onderzoek is toegespitst op de beroepspraktijk van de onderzoeker. De eigen ervaringen zijn van grote invloed op geweest op de vragen van zowel het groepsinterview als de

vragenlijst. Om een zo hoog mogelijke mate van betrouwbaarheid te bereiken is gewerkt met vaste interviewvragen en vragenlijsten. Wanneer dit onderzoek door een andere onderzoeker herhaald zou worden, kunnen de resultaten verschillen omdat de beginsituatie mogelijk anders is. Ook heeft de interactie tussen de onderzoeker en de respondenten invloed op de resultaten.

3.8 DATA-ANALYSE

3.8.1 *LITERATUUR*

Er is uitgebreid literatuuronderzoek gedaan naar het begrip samenwerking, de kenmerken van effectieve samenwerking, belangrijke factoren bij samenwerking en samenwerking bij de hulp aan zorgleerlingen.

3.8.2 *INTERVIEW*

De interviews zijn volledig uitgeschreven en geanalyseerd volgens deductieve analyse (De Lange et al, 2011). Aan de hand van de uitkomst van de interviews is de vragenlijst aangepast.

3.8.3 *VRAGENLIJST*

De vragenlijsten zijn in digitale vorm afgenomen. Er is gekeken naar overeenkomsten in de antwoorden van de respondenten. De antwoorden van de respondenten zijn vergeleken met de uitkomsten van de interviews.

In dit hoofdstuk is de onderzoeksmethodologie beschreven. In hoofdstuk 4 zal beschreven worden welke data er met behulp van deze onderzoeksmethodologie is verzameld.

4. DATA-ANALYSE EN RESULTATEN

In dit hoofdstuk wordt de verzamelde data gepresenteerd.

4.1 LITERATUURONDERZOEK

Het literatuuronderzoek beschreven in hoofdstuk 2 is met name ingezet om deelvraag 1, *Wat wordt verstaan onder effectieve samenwerking?*, te kunnen beantwoorden. In verband met de leesbaarheid is ervoor gekozen om hier geen bronvermeldingen in de tekst te plaatsen. Voor bronvermelding wordt verwezen naar hoofdstuk 2 van dit onderzoek.

Om te kunnen spreken van effectieve samenwerking is het belangrijk om een gezamenlijk doel te hebben, waarbij alle partijen zich betrokken voelen. Op deze manier bevordert de samenwerking het gevoel van gedeelde verantwoordelijkheid. Door het uitwisselen van informatie en het verantwoorden van het eigen handelen, kan samenwerking doelgericht zijn. De betrokkenen hebben elkaar nodig om het doel te bereiken, er is daardoor sprake van wederzijdse afhankelijkheid. Situaties rondom zorgleerlingen vragen om ketensamenwerking, waarbij ook veel partijen betrokken zijn. Ook hiervoor is het belangrijk om steeds het beoogde doel in het oog te houden. Ook binnen de 1-zorgroute wordt het belang van afstemming tussen de schoolinterne en schoolexterne zorg benadrukt. Stappen, beslismomenten en verantwoordelijkheden moeten duidelijk zijn voor alle betrokkenen.

Communicatie is ook essentieel om effectief te kunnen samenwerken. Communicatie zorgt voor duidelijkheid over de verwachtingen van de betrokken professionals. Er dient sprake te zijn van goede formele en informele communicatie. Bij formele communicatie gaat het om overleg dat is vastgelegd in procedures en protocollen. Bij informele communicatie vindt overleg plaats op initiatief van de deelnemers, wanneer zij een zorgleerling willen bespreken. Informeel overleg leidt tot korte lijnen en snellere afhandeling van zaken. Wederzijds vertrouwen en openheid zijn voorwaarden voor informeel overleg. Binnen de 1-zorgroute worden korte, efficiënte en schoolnabije lijnen ontworpen voor het invoeren van schoolexterne zorg en begeleiding van een leerling.

Daarnaast dient er binnen de effectieve samenwerking sprake te zijn van onderling vertrouwen en respect. De betrokkenen moeten kennis hebben van elkaars kennis, competentie en vaardigheden.

In het onderwijs wordt steeds meer met protocollen gewerkt. Een protocol kan helpen bij het nemen van beslissingen en het vormen van een oordeel.

Het inschakelen van externe hulp is een laatste stap in de begeleiding van zorgleerlingen. Er gaat een heel traject van extra hulp in de klas en school aan vooraf. Het inschakelen van externe hulp betekent voor leerkrachten dat er extra tijd gaat zitten in informatievergaring, het leggen van contacten, het maken van afspraken, overleg met ouders en met de externe hulpverleners, het opstellen van rapporten, enzovoort. De externe deskundige kan al ingeschakeld worden bij de advisering van de leerkracht.

Ouders gaan vaak eerder op zoek naar externe hulp voor hun kind. Ouders en school zijn echter onlosmakelijk met elkaar verbonden. Het is belangrijk dat er tussen school, ouders en betrokken hulpverleners een goede informatie-uitwisseling over de ontwikkeling van de leerling en de resultaten plaatsvindt. Om effect te krijgen van een handelingsplan moet er altijd intensief contact en overleg gezocht worden met de ouders/verzorgers. Leerlingen kunnen eventuele 'ruis' in de communicatie tussen de leerkracht en ouders/verzorgers feilloos oppikken.

4.2 INTERVIEWS

De interviews zijn afgenomen om deelvraag 2, *Wat is de voorkeur van de school, leerkrachten en intern begeleiders ten aanzien van samenwerking?*, te kunnen beantwoorden. Tijdens de interviews zijn zeven vragen gesteld aan de deelnemers, waarbij één vraag is onderverdeeld in vier deelvragen. Hier zullen per interviewvraag de antwoorden van de deelnemers worden weergegeven. Voor het uitwerken van de interviews is gebruik gemaakt van een deductieve analyse (De Lange et al, 2011).

Onder goede samenwerking met een externe professional verstaan alle leerkrachten een goede afstemming tussen leerkracht en externe professional, zodat iedereen op de hoogte is van wat de ander doet en dezelfde werkwijze gehanteerd wordt. Hierbij wordt het belang van korte lijnen tussen leerkracht en externe professional benoemd. Afzonderlijke leerkrachten benoemen hierbij het samenwerken in een driehoek door ouders, leerkracht en externe professional. Ook naar hetzelfde doel toewerken en cyclusmatig werken, waarbij evaluatie plaatsvindt, worden genoemd.

Als gevraagd wordt hoe de leerkrachten het liefst communiceren met een externe professional, wordt als medium door alle leerkrachten persoonlijk contact genoemd. Naast dit persoonlijke contact, kan eventueel tussentijds contact via e-mail of telefoon plaatsvinden.

De frequentie voor het persoonlijk contact tussen leerkracht en externe professional moet volgens de leerkrachten op minimaal twee keer per schooljaar liggen. Het liefst zou er eens per 10 weken of 3 maanden overlegd worden.

Als reden om het contact met een externe professional te zoeken wordt door alle leerkrachten genoemd dat er specialistische hulp nodig is voor een leerling. Ook afstemming wordt als reden voor contact genoemd, zodat alle omgevingsfactoren meegenomen worden.

Over de invloed van de locatie van de externe hulpverlener wordt door de leerkrachten benoemd dat in het ideale geval de externe hulpverlener op school aanwezig zou zijn. De lijntjes zouden hierdoor korter zijn. Het is echter geen voorwaarde voor goede samenwerking benadrukken alle leerkrachten. Eén leerkracht benadrukt het risico van een externe hulpverlener die in de school aanwezig is, zij geeft aan dat de grenzen tussen school en externe hulp dan extra duidelijk aangegeven moeten worden.

Wanneer gesproken wordt over formeel overleg (vooraf vastgelegd) en informeel overleg (tussentijds contact opnemen) spreken alle leerkrachten een voorkeur voor formeel overleg uit. Daarnaast kan eventueel informeel overleg plaatsvinden.

Het opstellen van een gezamenlijk doel kan volgens de leerkrachten vorm krijgen door samen te overleggen. Hierbij wordt door een leerkracht benadrukt dat het belangrijk is om haalbare doelen te stellen. Een andere leerkracht geeft aan dat ook ouders hierbij een rol kunnen spelen.

Als antwoord op de vraag welke rol de ouders spelen in de communicatie met de externe professional, geven alle leerkrachten aan dat de ouders heel belangrijk zijn. De ouders moeten bij het overleg betrokken worden. Een leerkracht noemt ouders zelfs de spil.

De meningen over de externe hulp zijn verdeeld. Drie leerkrachten geven aan de externe hulp fijn te vinden, omdat leerlingen dan individueel en intensief hulp krijgen. Afstemmen vinden zij hierbij wel belangrijk. Een leerkracht ziet alle externe hulp als een gevolg van de huidige prestatie maatschappij. Zij geeft duidelijk aan tegen het labelen van leerlingen te zijn. Deze leerkracht is van mening dat de externe professional doet wat veel ouders vroeger zelf thuis deden.

Over het doorverwijzen naar externe professionals geven alle leerkrachten aan dit te doen wanneer een leerling dit nodig heeft. Op één school is dit in het protocol opgenomen.

4.3 VRAGENLIJSTEN

De vragenlijsten zijn afgenomen om deelvraag 2, *Wat is de voorkeur van de school, leerkrachten en intern begeleiders ten aanzien van samenwerking?*, te kunnen beantwoorden en om de uitkomsten van de interviews te kunnen vergelijken met de mening van leerkrachten. In totaal zijn er elf respondenten die de vragenlijst hebben ingevuld. Op een school hebben negen van de veertien leerkrachten de vragenlijst ingevuld. De overige respondenten zijn afkomstig van de andere school.

Wanneer gevraagd wordt naar vormen van contact, wordt de voorkeur gegeven aan contact via e-mail en persoonlijk contact. De meeste leerkrachten vinden het makkelijker om samen te werken na persoonlijk contact.

Het contact met de externe professional heeft meerwaarde voor de leerkrachten. Zij vinden het belangrijk om de hulp op school en de externe hulp op elkaar af te stemmen. De leerkrachten willen graag door de externe professional op de hoogte gehouden worden van de behandeling. Daarnaast delen zij graag hun eigen bevindingen met de externe professional. Overleggen, vragen stellen en adviezen krijgen is eveneens belangrijk bij het contact met een externe professional. De leerkrachten hechten waarde aan de mening van een externe professional.

De deelnemende leerkrachten vinden, op één leerkracht na, externe hulp voor leerlingen zinvol. Zij verwijzen zelf leerlingen door, maar vinden dit nog meer een taak van de interne begeleider. Over het zelfstandig op zoek gaan naar hulp door ouders zijn de meningen verdeeld. De meerderheid van de leerkrachten is van mening dat externe hulp na schooltijd moet plaatsvinden.

Wat betreft de locatie van de externe hulp is er een lichte voorkeur voor een externe professional die werkzaam is in de school. Een externe professional die werkzaam is buiten de school wordt echter niet negatief beoordeeld. Het is voor de leerkrachten wel belangrijk dat de externe professional regelmatig op school aanwezig is.

Wanneer gekeken wordt naar de frequentie van het contact, vindt de meerderheid van de leerkrachten het prettig om meerdere keren per jaar contact te hebben met een externe professional. Een kleine meerderheid geeft zelfs aan maandelijks contact prettig te vinden. Eén of twee keer per jaar groot overleg met leerkracht, ouders, intern begeleider en externe professional houden, wordt door de meeste leerkrachten positief beoordeeld.

Het doorgeven van informatie over leerlingen op verzoek van de externe professional wordt door alle leerkrachten op één na gedaan. Ook geeft een deel van de leerkrachten uit eigen beweging informatie over leerlingen door aan de externe professional.

In onderstaande tabel is per vraag aangegeven hoeveel van de 11 respondenten het betreffende antwoord hebben gegeven en wat het gemiddelde antwoord is.

Vormen van contact						Gemiddelde
	Persoonlijk contact	Telefonisch contact	Contact per e-mail	Contact via een communicatieschrift	Contact via ouders/verzorgers	
Vraag 1a Welke manier van contact is uw <u>eerste</u> keus voor contact met een externe professional	4	1	5	0	1	
Vraag 1b Welke manier van contact is uw <u>tweede</u> keus voor contact met een externe professional	3	5	2	1	0	
	Helemaal mee eens (1)	Beetje mee eens (2)	Neutraal (3)	Beetje mee eens (4)	Helemaal mee eens (5)	
Vraag 2 Ik vind het makkelijker om samen te werken na persoonlijk contact	8	3	0	0	0	4,73

Contact met externe professional						Gemiddelde
Vraag 3 Contact met een externe professional heeft meerwaarde voor mij	8	3	0	0	0	4,73

Vraag 4 Ik overleg altijd met ouders voordat ik informatie uitwissel met een externe professional	6	3	2	0	0	4,36
Vraag 5 De externe professional dient de eerste stap tot samenwerking te zetten	3	3	2	3	0	3,55
Vraag 6 Ik zet zelf de eerste stap tot samenwerking met een externe professional	0	5	5	1	0	3,36
Vraag 7 Ik wil graag door de externe professional op de hoogte gehouden worden van de behandeling	10	1	0	0	0	4,91
Vraag 8 Ik wil graag mijn bevindingen delen met een externe professional	8	3	0	0	0	4,73
Vraag 9 Ik wil graag kunnen overleggen met een externe professional	6	5	0	0	0	4,55
Vraag 10 Ik hecht waarde aan de mening van een externe professional	8	2	1	0	0	4,64
Vraag 11 De externe professional hecht waarde aan mijn mening	3	5	2	1	0	3,91
Vraag 12 Ik wil vragen kunnen stellen aan de externe professional	7	3	1	0	0	4,55
Vraag 13 Ik wil adviezen krijgen van de externe professional	4	6	1	0	0	4,27
Vraag 14 Ik vind het belangrijk om de hulp op school en de externe hulp op elkaar af te stemmen	11	0	0	0	0	5,00
Externe hulp						
Vraag 15 Externe hulp voor leerlingen met dyslexie of leesproblemen is zinvol	8	2	0	0	1	4,45
Vraag 16 Externe hulp voor leerlingen met dyscalculie of rekenproblemen is zinvol	8	1	1	0	1	4,36
Vraag 17 Externe hulp voor leerlingen met taalproblemen is zinvol	8	2	1	0	0	4,64
Vraag 18 Externe hulp voor leerlingen moet altijd buiten schooltijd plaatsvinden	1	5	2	3	0	3,36
Vraag 19 Externe hulp is een laatste redmiddel	0	0	2	7	2	2,00
Vraag 20 Ik verwijs leerlingen zelf door voor externe hulp	3	4	4	0	0	3,91
Vraag 21 De intern begeleider verwijst leerlingen door voor externe hulp	7	3	1	0	0	4,55
Vraag 22 Ouders moeten zelfstandig op zoek gaan naar externe hulp	0	4	3	2	2	2,82
Locatie						

Vraag 23 Mijn voorkeur gaat uit naar een externe professional werkzaam in de school	6	1	4	0	0	4,18
Vraag 24 Mijn voorkeur gaat uit naar een externe professional werkzaam buiten de school	0	3	6	1	1	3,00
Vraag 25 Ik vind het prettig als de externe professional regelmatig op school aanwezig is	7	3	1	0	0	4,55
Frequentie contact						
Vraag 26 Ik vind het prettig om wekelijks contact te hebben met de externe professional	0	0	2	6	3	1,91
Vraag 27 Ik vind het prettig om maandelijks contact te hebben met de externe professional	3	3	2	3	0	3,55
Vraag 28 Ik vind het prettig om meerdere keren per jaar contact met een externe professional te hebben	7	1	1	2	0	4,18
Vraag 29 Ik vind het prettig om één keer per jaar contact te hebben met een externe professional	0	0	1	6	4	1,73
Vraag 30 Ik vind het prettig om één of twee keer per jaar groot overleg te hebben, waarbij leerkracht, ouders, internbegeleider en externe professional aanwezig zijn	6	3	1	1	0	4,27
Vraag 31 Ik vind het voldoende om alleen contact te hebben als er vragen of veranderingen zijn	0	4	3	3	1	3,09
Informatie-uitwisseling						
Vraag 32 Ik geef de toetsuitslagen van mijn leerlingen door aan de externe professional als deze daar om vraagt	9	1	0	0	1	4,55
Vraag 33 Ik geef de toetsuitslagen van mijn leerlingen uit eigen beweging door aan de externe professional	3	1	2	3	2	3,00

In dit hoofdstuk is de ruwe data geanalyseerd en zijn conclusies op dataniveau getrokken. Conclusies met betrekking tot de onderzoeksvraag en deelvragen worden behandeld in hoofdstuk 5.

5. CONCLUSIES EN DISCUSSIE

In dit hoofdstuk worden de deelvragen en de onderzoeksvraag beantwoord.

5.1 ONDERZOEKSVRAAG EN DEELVRAGEN

Onderzoeksvraag:

Op welke manier kan ik, als externe professional, het beste samenwerken met scholen, leerkrachten en intern begeleiders bij het begeleiden van leerlingen met leerproblemen?

Deelvragen:

1. Wat wordt verstaan onder effectieve samenwerking?
2. Wat is de voorkeur van de school, leerkrachten en intern begeleiders ten aanzien van samenwerking?
3. Welke mogelijkheden tot betere afstemming zijn er op de korte en langere termijn?

5.2 DEELVRAAG 1

Uit het literatuuronderzoek komt naar voren dat effectieve samenwerking tot stand komt wanneer de betrokken partijen een gezamenlijk doel hebben, waarbij zij zich allen betrokken voelen. Tevens dient er goede formele en informele communicatie te zijn, waarbij er sprake is van onderling vertrouwen en respect. Daarnaast is het van belang dat de betrokken partijen informatie uitwisselen. Er dient rekening gehouden te worden met de tijdsinvestering die samenwerking vraagt van de deelnemers. Bij samenwerking ten bate van een zorgleerling dienen ouders altijd betrokken te worden.

In de interviews onderstrepen de leerkrachten het belang van een goede afstemming en informatie-uitwisseling tussen leerkracht en externe professional, zodat iedereen op de hoogte is van wat de ander doet en dezelfde werkwijze gehanteerd wordt.

5.3 DEELVRAAG 2

Leerkrachten geven in zowel de interviews als de vragenlijsten aan persoonlijk contact met een externe professional prettig te vinden. Daarnaast kan ook e-mail als medium gebruikt worden. De leerkrachten vinden het prettig om één of twee keer per jaar een groot overleg te houden, waarbij leerkracht, ouders, intern begeleider en externe professional aanwezig zijn. De frequentie van het contact ligt bij voorkeur op meerdere keren per jaar, sommige leerkrachten zouden zelfs maandelijks contact wensen. Het afstemmen met de externe professional is een belangrijke reden voor contact met de externe professional, evenals overleg en behoefte aan specialistische hulp voor een leerling. Leerkrachten stellen het op prijs wanneer zij door de externe professional op de hoogte worden gehouden van de behandeling en de vorderingen. De locatie van de externe professional is niet van belang voor een goede samenwerking, hoewel er een lichte voorkeur wordt uitgesproken voor een externe professional die werkzaam is in de school. De leerkrachten staan open voor het formuleren van een gezamenlijk doel en denken dit door overleg te kunnen bereiken. In de samenwerking tussen de leerkracht en de externe professional zijn ouders een belangrijke factor. Ouders dienen nauw betrokken te worden bij de samenwerking.

Als gekeken wordt naar de antwoorden van de leerkrachten en de uitkomsten van het literatuuronderzoek valt te concluderen dat leerkrachten goede samenwerking zien als goede afstemming tussen de betrokkenen, zodat iedereen op de hoogte is van wat de ander doet en de dezelfde werkwijze gehanteerd wordt. Korte lijnen tussen de betrokkenen zijn belangrijk volgens de leerkrachten. Door enkele leerkrachten wordt ook het werken naar hetzelfde doel genoemd. De leerkrachten benoemen hierbij de informatie-uitwisseling als belangrijk aspect, tevens wordt het belang van goede communicatie benoemd. Het hebben van een gezamenlijk doel komt eveneens ter sprake. Het hebben van onderling vertrouwen en respect wordt door de leerkrachten in de interviews niet expliciet benoemd.

5.4 DEELVRAAG 3

Op basis van het literatuuronderzoek, de interviews en de vragenlijsten zijn er mogelijkheden te formuleren om tot betere afstemming te komen. Deze mogelijkheden kunnen verdeeld worden in mogelijkheden voor de korte en lange termijn.

5.4.1 KORTE TERMIJN

Het is van belang om persoonlijk contact tussen leerkracht en externe professional te realiseren. Dit kan op korte termijn gebeuren. Bijvoorbeeld door bij aanvang van het nieuwe schooljaar een overlegmoment te plannen. Daarnaast is het van belang dat de externe professional de leerkracht op de hoogte houdt van de inhoud en vorderingen van de behandelingen. Dit kan gerealiseerd worden tijdens een overlegmoment. Vervolgens kan dit via e-mail worden voortgezet. Het is belangrijk om ouders te betrekken bij de samenwerking. Hiervoor zullen ouders uitgenodigd moeten worden om aanwezig te zijn bij het overleg tussen leerkracht en externe professional. Tevens kunnen ouders per e-mail op de hoogte blijven van de informatie-uitwisseling tussen leerkracht en externe professional. Hierbij dient er aandacht te zijn voor de financiële kant van het overleg. De externe professional moet een vergoeding kunnen vragen voor aanwezigheid bij een overleg. Deze vergoeding komt in gevallen van leerlingen met ernstige enkelvoudige dyslexie van de zorgverzekering. In andere gevallen zijn ouders verantwoordelijk voor de kosten.

5.4.2 LANGE TERMIJN

Er dienen afspraken gemaakt te worden tussen de scholen en de externe professional over formeel overleg, mogelijk in de vorm van een groot overleg. Hiervoor dient geïnventariseerd te worden welke mogelijkheden er zijn binnen de school. Formeel overleg vraagt een tijdsinvestering van de leerkrachten. Er dient daarom voldoende draagvlak te zijn voor formeel overleg. Mogelijk kan dit in de toekomst vastgelegd worden in een protocol. Dit geldt eveneens voor de frequentie van het overleg en het opstellen van een gezamenlijk doel. Ook hierbij is het belangrijk de financiële factor in overweging te nemen.

Op de langere termijn kan de locatie van de externe professional kritisch bekeken worden. Er dient geïnventariseerd te worden of er mogelijkheden zijn om de externe professional in de school te huisvesten. Hiervoor moet gekeken worden naar zowel de mogelijkheden en gevolgen voor de school als voor de externe professional.

5.5 ONDERZOEKSVRAAG

Dit onderzoek heeft duidelijk gemaakt dat het belangrijk is dat ik persoonlijk contact heb met leerkrachten. Dit persoonlijk contact is belangrijk om goede afspraken te kunnen maken en afstemming te bewerkstelligen. Ook zorgt het persoonlijk contact voor de opbouw van onderling vertrouwen en respect. Ik zal ernaar moeten streven om met de leerkracht een gezamenlijk doel op te stellen, waarbij iedereen zich betrokken voelt. Ik zal aandacht moeten hebben voor goede communicatie en zorg moeten dragen voor het uitwisselen van informatie en afstemming. Bij de samenwerking met de leerkracht of intern begeleider zal ik de ouders nauw moeten betrekken.

Het persoonlijk contact kan mogelijk het karakter van een groot overleg krijgen. Op die manier kan formeel overleg zorgen voor persoonlijk contact en kan informeel overleg zorgen voor een goede informatie-uitwisseling. Om dit in de praktijk vorm te geven is een dialoog met de scholen van belang. Er zal wellicht een verandering nodig zijn in het beleid van de scholen en/of de praktijk waarin ik werkzaam ben. Het is wel duidelijk dat het vergroten van mijn zichtbaarheid op de scholen door de leerkrachten gewaardeerd wordt. Ik zal in overleg met leerkrachten en intern begeleiders moeten bekijken op welke manier het persoonlijk contact daadwerkelijk vorm kan krijgen.

5.6 METHODOLOGIE

De interviews zijn van grote waarde geweest voor dit onderzoek. De vragenlijsten zijn ingezet om de bevindingen van de interviews te toetsen aan de mening van een grotere groep leerkrachten. Helaas is de respons op de vragenlijsten niet heel groot geweest. Waarschijnlijk was een focusgroep of misschien meerdere focusgroepen een betere manier geweest om de bevindingen van de interviews te toetsen aan de mening van andere leerkrachten. In een focusgroep was er de mogelijkheid geweest om door te vragen. Bij de vragenlijsten is het moeilijk gebleken om stellingen eenduidig te formuleren, die goed te vergelijken zijn met de uitkomsten van de interviews. Door de kwaliteit van de vragenlijsten en de lage respons op de vragenlijsten is het onderzoek mogelijk minder betrouwbaar. De mening van een kleine groep leerkrachten is in dit onderzoek gebruikt om conclusies te trekken. Hierdoor is het mogelijk is dat in de praktijk veel leerkrachten een andere mening zijn toegedaan.

5.7 AANBEVELINGEN

Het is van belang dat er in overleg met de scholen en leerkrachten bepaald wordt op welke manier persoonlijk overleg tussen de leerkrachten en externe professional het best vorm kan krijgen. Hierbij moet er rekening gehouden worden met de mogelijkheden van zowel de school als de externe professional. Er is duidelijk naar voren gekomen dat persoonlijk contact zoveel mogelijk gerealiseerd dient te worden.

Een mogelijk vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het vormgeven van persoonlijk contact in de praktijk. Hierbij zijn de frequentie van het contact en de tijdsinvestering van alle betrokkenen belangrijke factoren.

Een ander vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op het optimaliseren van de keten van zorg rondom leerlingen met leerproblemen, waarbij de rolverdeling van de betrokkenen een belangrijke factor is.

5.8 DISCUSSIE

De bevindingen van dit onderzoek zijn erg contextgevoelig. Het is echter wel mogelijk een rode draad waar te nemen, namelijk het hebben van persoonlijk contact. Het persoonlijk contact dat nodig was voor het uitvoeren van dit onderzoek, heeft al geleid tot een betere samenwerking. Er is meer contact tussen de scholen en de praktijk van de onderzoeker, er worden gegevens uitgewisseld en er worden leerlingen doorverwezen. De uitdaging zal zijn om deze samenwerking een meer permanent karakter te geven en verder te stroomlijnen.

NAWOORD

Het doel van dit onderzoek was om er achter te komen hoe leerkrachten en intern begeleiders de samenwerking met de externe professional graag vorm willen geven. Deze kennis wilde ik vervolgens gebruiken om mijn eigen handelen aan te passen, zodat de samenwerking tussen mijzelf en de scholen in de omgeving zou verbeteren. Uit het onderzoek is gebleken dat persoonlijk contact erg belangrijk is bij de samenwerking met leerkrachten en intern begeleiders. Door het uitvoeren van dit onderzoek is er meer persoonlijk contact geweest tussen mijzelf en de scholen. Dit heeft ten tijde van het onderzoek al een positief effect op de samenwerking gehad. Dit geeft mij het vertrouwen dat wanneer ik mijn handelen aanpas aan de uitkomst van dit onderzoek, de samenwerking met de scholen daadwerkelijk zal verbeteren.

Ik had dit onderzoek niet kunnen uitvoeren zonder medewerking van de scholen. Ik wil dan ook de intern begeleiders en leerkrachten die meegewerkt hebben aan de interviews hier bedanken. Evenals de leerkrachten die de vragenlijsten hebben ingevuld.

Een speciaal woord van dank gaat uit naar mijn critical friends en onderzoeksbegeleider. Zonder hun hulp, had ik dit onderzoek niet kunnen afronden. Met name mijn critical friends hebben mij met raad en daad bijgestaan tijdens het uitvoeren van het onderzoek en het schrijven van dit onderzoek, waarvoor mijn grote dank.

LITERATUURLIJST

- Bolks, T. (2011). *Professioneel communiceren met ouders*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Bongaards, B. & Sas, J. (2003). *Praktijkboek leerlingenzorg: Het omgaan met zorgleerlingen in de basisschool*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Clijsen, A., Lange, S. de, Gijzen, W. & Spaans, G. (2007). *Handreiking 1-Zorgroute voor leerkrachten en intern begeleiders in het primair onderwijs*. Woerden: WSNS Plus.
- Coppoolse, P. (1997). *Doelgericht samenwerken: vernieuwing, structurering en afstemming in team en organisatie*. Baarn: Nelissen.
- Devecchi, C. & Rouse, M. (2010). An exploration of the features of effective collaboration between teachers and teaching assistants in secondary schools. *Support for Learning*, 25 (2), 91-99.
- Gable, R., Mostert, M.P. & Tonelson, S.W. (2004). Assessing Professional Collaboration in Schools: Knowing What Works. *Preventing School Failure*, 48 (3), 4-8.
- Gijzel, M., Scheltinga, F., Druenen, M. van & Verhoeven, L. (2011). *Protocol leesproblemen en dyslexie*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands
- Heyman, P. (2011). Collaboration, create a team culture. *Leadership Excellence*, 6, 15.
- Jeninga, J. & Meersbergen, E. van (2010). *De ecologie van de leerling. Ten behoeve van: Simulatieprogramma Een Zorg Een Kind Een Plan*. Heerlen: Ruud de Moorcentrum/OU/WOSO.
- Johnson, P. (2010). Four steps to effective collaboration. *Young Adult Library Services*, Fall 2010, 17-19.
- Lange, R. de, Schuman, H. & Montesano Montessori, N. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Apeldoorn: Garant.
- Ludlow, B. (2011). Collaboration. *Teaching Exceptional Children*, 43 (3), 4.
- Meersbergen, E. van & Jeninga, J. (2012). De ecologie van de leerling: Een systeemgericht model voor het onderwijs. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 51, 175-185.
- Merriam-Webster (z.d.). Collaborate. Verkregen op 27 januari 2013, via <http://www.merriam-webster.com/dictionary/collaborate>.
- Stevens, L.M. (1997). *Overdenken en doen*. Den Haag: Procesmanagement Primair Onderwijs.
- Suter, E., Arndt, J., Arthur, N., Parboosingh, J., Taylor, E. & Deutschlander, S. (2009). Role understanding and effective communication as core competencies for collaborative practice. *Journal of Interprofessional Care*, 23 (1), 41-51.
- Swart, F. (2009). Interdisciplinair samenwerken in het onderwijs. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 18 (3), 62-80.
- Van Dale (z.d.). Samenwerken. Verkregen op 27 januari 2013, via <http://vandale.nl/opzoeken?pattern=samenwerken&lang=nn>

BIJLAGE 1: INTERVIEW

Het doel van dit interview is in kaart brengen hoe leerkrachten de samenwerking met een externe professional het liefst zouden vormgeven.

1. Wat versta je onder goede samenwerking met een externe professional?
2. Op welke manier zou je het liefst communiceren met een externe professional?
  - Welk medium gebruik je hiervoor het liefst?
  - Welke frequentie van contact is hierbij gewenst?
  - Wat is de belangrijkste reden voor contact met een externe professional?
  - Is de locatie van invloed op het contact?
3. Er is onderscheid te maken tussen formeel overleg (vooraf vastgesteld, bijv. groot overleg) en informeel overleg (tussentijds contact opnemen). Welke vorm van overleg heeft de voorkeur, of is een combinatie van beide vormen van overleg nodig?
4. In de literatuur wordt in het kader van goede samenwerking gesproken over het belang van het hebben van een gezamenlijk doel. Hoe zou een dergelijk gezamenlijk doel vorm kunnen krijgen?
5. Welke rol spelen ouders in de communicatie met de externe professional?
6. Hoe kijk je aan tegen externe hulp voor leerlingen?
7. Zou je een leerling doorverwijzen voor externe hulp, ook als er geen diagnose is gesteld?

BIJLAGE 2: VRAGENLIJST

Beste leerkracht,

Voor de Master Special Educational Needs ben ik bezig met een onderzoek naar de samenwerking tussen leerkrachten en de externe professional. Om dit onderzoek goed af te ronden heb ik uw medewerking nodig.

Ik ben logopedist, medebehandelaar dyslexie en Remedial Teacher. Mijn onderzoek gaat over de samenwerking tussen de scholen in de omgeving en mijzelf.

Met deze vragenlijst wil ik helder krijgen op welke manier leerkrachten deze samenwerking het liefst vorm willen geven. De vragenlijst is gebaseerd op interviews met enkele van uw collega's. Aan de hand van de inzichten die ik verkrijg uit deze vragenlijst en uit de reeds afgenomen interviews zal ik mijn werkwijze, waar mogelijk, aanpassen. Het doel is dat de samenwerking in de toekomst beter is afgestemd op de wensen van de leerkrachten en derhalve doelgerichter en efficiënter verloopt.

Ik zou het bijzonder op prijs stellen wanneer u de tijd wilt nemen om deze vragenlijst in te vullen. Dit zal ongeveer 5-10 minuten van uw tijd kosten.

De resultaten worden anoniem verwerkt, uiteraard krijgt u hiervan een terugkoppeling.

Hartelijk dank voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,
Malou Avenhuis

Vormen van contact

1. Welke manier van contact is uw <u>eerste keus</u> voor contact met een externe professional?	a. Persoonlijk contact b. Telefonisch contact c. Contact per e-mail d. Contact via een communicatieschrift e. Contact via ouder(s)/verzorger(s)
2. Welke manier van contact is uw <u>tweede keus</u> voor contact met een externe professional?	a. Persoonlijk contact b. Telefonisch contact c. Contact per e-mail d. Contact via een communicatieschrift e. Contact via ouder(s)/verzorger(s)

Geef bij de onderstaande stellingen aan in welke mate u het met de stelling eens bent.

	Helemaal mee eens	Beetje mee eens	Neutraal	Beetje mee oneens	Helemaal mee oneens
Vormen van contact					
3. Ik vind het makkelijker om samen te werken na persoonlijk contact					
Contact met externe professional					
4. Contact met een externe professional					

heeft meerwaarde voor mij					
5. Ik overleg altijd met ouders voor ik informatie uitwissel met een externe professional					
6. De externe professional dient de eerste stap tot samenwerking te zetten					
7. Ik zet zelf de eerste stap tot samenwerking met een externe professional					
8. Ik wil graag door de externe professional op de hoogte gehouden worden van de behandeling					
9. Ik wil graag mijn bevindingen delen met een externe professional					
10. Ik wil graag kunnen overleggen met een externe professional					
11. Ik hecht waarde aan de mening van een externe professional					
12. De externe professional hecht waarde aan mijn mening					
13. Ik wil vragen kunnen stellen aan de externe professional					
14. Ik wil adviezen krijgen van de externe professional					
15. Ik vind het belangrijk om de hulp op school en de externe hulp op elkaar af te stemmen					
Externe hulp					
16. Externe hulp voor leerlingen met dyslexie of leesproblemen is zinvol					
17. Externe hulp voor leerlingen met dyscalculie of rekenproblemen is zinvol					
18. Externe hulp voor leerlingen met taalproblemen is zinvol					
19. Externe hulp voor leerlingen moet altijd buiten schooltijd plaatsvinden					
20. Externe hulp is een laatste redmiddel					
21. Ik verwijs leerlingen zelf door voor externe hulp					
22. De intern begeleider verwijst leerlingen door voor externe hulp					
23. Ouders moeten zelfstandig op zoek gaan naar externe hulp					
Locatie					
24. Mijn voorkeur gaat uit naar een externe professional werkzaam in de school					
25. Mijn voorkeur gaat uit naar een externe professional werkzaam buiten de school					
26. Ik vind het prettig als de externe					

professional regelmatig op school aanwezig is					
Frequentie contact					
27. Ik vind het prettig om wekelijks contact te hebben met de externe professional					
28. Ik vind het prettig om maandelijks contact te hebben met de externe professional					
29. Ik vind het prettig om meerdere keren per jaar contact met een externe professional te hebben					
30. Ik vind het prettig om één keer per jaar contact te hebben met een externe professional					
31. Ik vind het prettig om één of twee keer per jaar groot overleg te hebben, waarbij leerkracht, ouders, internbegeleider en externe professional aanwezig zijn					
32. Ik vind het voldoende om alleen contact te hebben als er vragen of veranderingen zijn					
Informatie-uitwisseling					
33. Ik geef de toetsuitslagen van mijn leerlingen door aan de externe professional als deze daar om vraagt					
34. Ik geef de toetsuitslagen van mijn leerlingen uit eigen beweging door aan de externe professional					